

Relats de vida lingüística

Montserrat Fons
Juli Palou
Universitat de Barcelona

El filòsof ja va anunciar fa temps que els horitzons s'havien perdut. Aquesta és la porta d'entrada de l'home als temps moderns. Sense horitzons, es perden els contorns, els marcs referencials i, en darrera instància, les veus que, des d'alguna realitat superior, ens puguin indicar com hem de viure. Al llarg de la nostra història, han estat nombrosos els intents per esdevenir aquestes veus que, des d'instàncies situades més enllà del que és terrenal, volien orientar, sense fissures, la vida del món terrenal.

Fixem-nos en Plató, que va convidar els seus convilatans a deixar d'emmirallar-se en els guerrers que tornaven victoriosos de les bregues i pensar més en els homes raonables, en els que usaven la raó amb encert per endreçar la seva vida. Per al filòsof grec, la raó era l'instrument d'ordre superior que havia de tenallar el desig i evitar el dubte davant del conflicte quotidià. Si girem ara la mirada cap a la cultura judeocristina, veurem que aquest patró d'ordre superior el conforma la transcendència inherent a la vida humana. L'home i la dona són éssers fets a imatge i semblança de Déu i, com a tals, han de viure de manera que els dissenys d'aquest ésser superior es puguin complir, tant a la Terra com es fa en el cel. Aquests horitzons, i amb ells tots els horitzons propis d'un temps que situem abans de la modernitat, oferien certes a l'experiència de viure. La part més incòmoda d'aquestes certes és que promouen un sentiment de culpabilitat, alhora que menystenien totes les preguntes que pogues-

sin estar relacionades amb la possibilitat de construir una identitat al marge dels contorns clarament establerts.

Un cop traspassat el llinard de la modernitat, la situació és ben diferent, perquè els marcs tradicionals han caigut en descrèdit. L'escenari de certes predeterminades ha estat substituït per un altre que és ple d'interrogants. L'home i la dona moderns se senten autònoms, saben que res no és inqüestionable i que ningú no els pot imposar una manera de viure. Al mateix temps, tenen consciència que cal prendre una orientació. Necessiten, com ja va indicar fa temps Charles Taylor a la seva obra *Fuentes del yo*, situar-se en un espai i orientar-s'hi. Si no és així, l'angoixa i la por del que representa el buit poden prendre el relleu al sentiment de culpabilitat. Des d'aquesta nova perspectiva, el que veritablement importa ja no és el que s'ha d'arribar a ser seguint el dictat d'una veu situada al més enllà, sinó allò que es fa en una existència quotidiana. L'important no és la vida que s'ha de viure, sinó trobar la millor manera de viure la que vivim.

A l'escenari de les incerteses, sí que hi té cabuda preguntar-se: «Com puc construir la meua identitat?». Com és obvi, avui no en podem saber la resposta o, més ben dit, no podem avalar una única resposta. L'únic retorn que es pot fer davant d'aquest dubte és un altre interrogant: «A què atribueixes significat?». La construcció de la identitat té relació amb els nous horitzons que dibuixen els subjectes i amb la manera com s'hi

situen. Aquests nous horitzons presenten, de manera inevitable, dues característiques: la primera és que, enmig dels seus contorns, no tot es pot considerar igualment valuós; hi algunes coses per les quals paga la pena fer un esforç i d'altres que no se'l mereixen; hi ha maneres de fer que tenen un significat i, per tant, un sentit, i d'altres que no en tenen cap o no en tenen en la mateixa mesura. I això ens porta a la segona característica: si tot no és igualment valuós, existeix la possibilitat de contrastar en funció d'un criteri. Per fer front a un món d'incerteses, sense esdevenir una víctima fàcil de l'angoixa, és necessari situar-se i orientar-se o, amb unes altres paraules, adoptar una perspectiva singular fonamentada en un marc referencial coherent.

Si usem el terme *perspectiva* és perquè entenem que qualsevol manera de comprendre està marcada, però també perquè valorem que qualsevol perspectiva fa, d'entrada, una aportació a unes altres maneres de comprendre. El jo existeix sempre entre altres jos. Se situa entre ells perquè té la capacitat d'inscriure's en un discurs que va començar molt abans de la seva existència i que el sobreviurà. Tothom neix i conviu en una comunitat de discurs, que és el que dóna un sentit als mots i a la manera de transmetre'ls, al gest i a la manera de gesticular, als sentiments i a la manera de viure'ls. No hi ha una adaptació a aquesta comunitat, de la mateixa manera que no hi ha una adaptació al món. El que sí que hi ha és un procés d'apropiació com a conseqüència d'haver-se implicat en activitats col·lectives que tenen sentit.

El subjecte es construeix en el seu entorn. Si vol ser comprès, ha d'usar el llenguatge compartit i prendre en consideració les altres perspectives. A aquesta consideració, hem d'afegir-n'hi una altra que és imprescindible a l'hora de presentar aquest nou número de la revista ARTICLES: el subjecte es troba sempre en un procés d'esdevenir. Els historiadors afirmen que s'han desbrinar les

decisiones que es van prendre en el passat per entendre el present que vivim. Al seu torn, alguns filòsofs defensen que l'ésser s'ha de contemplar des de la seva trajectòria vital, ja que només així és possible donar una explicació plausible sobre com ha arribat a ser allò que és en el moment present. Aquesta consideració és absolutament rellevant en aquest monogràfic que presentem, perquè ens permet afirmar que ni la situació ni l'orientació són fixes i, en conseqüència, estan subjectes a una història que només es pot articular amb sentit a través de la narració.

L'home modern necessita narrar i narrar-se, perquè, d'aquesta manera, pren consciència del significat que dóna a les seves accions, del valor que tenen i fins a quin punt són preferibles a unes altres maneres d'actuar. És així com es construeix la identitat, discernint com s'ha arribat al present i preveient quin pot ser el futur més desitjable. L'ésser humà sempre es troba en camí, dibuixant una trajectòria vital que requereix una comprensió narrativa. Els relats, les històries, ajuden a promoure l'autoconsciència del que hem arribat a ser i del que volem ser.

Narrar, però, sempre és interpretar. Hi ha una perspectiva des de la qual es narra, la qual cosa ens posa alerta sobre dues qüestions: la primera és que les narracions de la realitat mai no esgoten aquesta realitat, i la segona és que qualsevol narració sempre resta oberta a una nova interpretació. El subjecte, quan exposa la seva trajectòria vital, es mou entre un passat i un futur que mai no es poden percebre com a realitats estàtiques. Fins i tot el mateix subjecte, en un altre moment de la seva vida, pot fer una nova lectura del seu passat i inclinar-se cap al futur amb matisos diferents. Amb tot, hem d'entendre que, en aquesta reconstrucció, no tot pot estar permès. Així, de la mateixa manera que, des d'una perspectiva hermenèutica, s'afirma que la interpretació del text mai no pot passar per sobre

del text, hem de pensar que un relat de vida sempre ha de pouar de l'experiència viscuda.

En aquest número de la revista ARTICLES, hi presentem relats que hem anomenat «de vida lingüística». Al títol, hi hem mantingut el terme «relats», perquè és el que usen alguns autors quan volen indicar que es construeixen perquè algú –sovint un docent o un investigador– els sol·licita i perquè permeten entrar en diàleg amb allò que té significat per al subjecte, o sigui, amb la manera com construeix la seva identitat. Hi hem afegit «de vida lingüística» perquè tots posen l'èmfasi en la manera com el subjecte se situa en relació amb l'aprenentatge i l'ús de la llengua, ja sigui a nivell oral o a nivell escrit, ja sigui per comprendre els altres o per fer-se entendre.

És oportú que, al primer article d'aquest monogràfic, s'hi exposi de quina manera les narracions de l'experiència personal han aconseguit ser reconegudes com a font d'informació i, consegüentment, com a tema de recerca. Aquest és el propòsit de l'article escrit per Fernando Hernández-Hernández i Juana María Sancho (p. 9-16), que fan un recorregut per la història de les històries de vida, tot mostrant que aquest nou àmbit de recerca ha fet entrar en crisi molts pressupòsits de les recerques tradicionals, les considerades veritablement científiques. En aquest recorregut, els autors distingeixen entre dues tradicions, la francòfona i l'anglosaxona, i arriben a mostrar de quina manera contextualitzen, en les seves recerques, les històries de vida dels mateixos investigadors.

L'article que segueix aquesta perspectiva més general que ofereix el primer tracta sobre l'autoconsciència que pot tenir el lector d'ell mateix com a lector. Aquesta és la proposta que planteja Felipe Munita (p. 17-25). Es tracta de fer un gir en la mirada per anar dels llibres cap al lector, perquè quan aquest pren consciència d'allò que l'ajuda a construir-se com a tal és quan pot actuar de mediador entre els llibres i uns altres futurs

lectors. L'article fa un repàs sobre els diversos estudis que han ajudat a donar cos a aquesta idea i insisteix en la conveniència que mestres i futurs mestres trobin un espai per parlar, per parlar-se, tant sobre els llibres com sobre els entorns que han propiciat la seva lectura.

Si fins aquí hem fet referència sempre al text narrat, l'article següent, escrit per Isabel Civera i Theresa Zanatta (p. 26-35), ens ajuda a entendre que les representacions mentals també es poden expressar a través d'un altre sistema semiòtic, com és el dibuix. Les autores se centren en les representacions mentals que es fan estudiants del grau de Mestre de Primària sobre l'ensenyament i l'aprenentatge de la llengua anglesa. El propòsit que persegueixen és esbrinar l'impacte que exerceixen els estudis de grau en aquestes representacions. Per fer-ho, analitzen de manera molt fina textos narratius, històries de vida i dibuixos.

Encara dins de l'àmbit de l'exploració de les creences, l'article que presenten Núria Sánchez-Quintana i Marilisa Birello (p. 36-44) tracta sobre l'ús de la primera llengua a les classes de llengües estrangeres. En aquest cas, el relat és el recurs que s'utilitza per comprendre fins a quin punt la pròpia experiència com a aprenent i com a docent ajuda a donar sentit a unes maneres de fer o a unes altres. Aquests processos de donar sentit, tal com exposen les autores, no està exempt de tensions, però és precisament en aquestes tensions on es poden detectar indicis de transformació de les creences. A més, les autores fan notar la importància que tenen en els relats els components afectius i emocionals.

Com hem indicat més amunt, la identitat es construeix al mateix temps que la capacitat de distingir què és important i què no és important per al subjecte. Ara bé, aquesta distinció sempre és deutora del reconeixement dels altres. Aquesta és una de les conclusions més rellevants a les quals arriben Encarni Carrasco i Eva Tresserras (p. 45-

53) després d'analitzar el procés de construcció d'identitat de tres noies marroquines, alumnes de secundària, que coincideixen en el fet de tenir un bon expedient acadèmic. Les autores centren l'anàlisi en la percepció que tenen aquestes noies sobre la religió, la llengua i el procés d'inclusió social.

Procés d'escriptura, història i biografia s'entrellacen a l'article «"Estimada besàvia". Una carta gairebé impossible», de Mercè Canals (p. 54-63). L'autora va dur a terme l'experiència que explica amb els seus alumnes. Els va proposar que escrivissin un text que els pogués ajudar a entrar en diàleg amb una part del seu passat. Per tal d'estimular aquest diàleg, va mobilitzar tota mena de recursos amb una doble intenció: implicar els alumnes en la tasca i aconseguir un espai de producció textual on confluïssin sabers propis de la pragmàtica i sabers relacionats amb la gramàtica.

Quan algú escriu sobre la seva trajectòria vital, situa unes fites concretes. El conjunt d'articles que componen aquest monogràfic coincideixen en el propòsit de saber valorar la narració de trajectòries i en la necessitat de localitzar les fites més significatives en aquestes narracions. El jo, tant el del docent amb experiència, com el del docent en formació inicial i el de l'alumne que es troba a l'aula d'un centre educatiu, es construeix a través de la seva autointerpretació. Es troba sentit a la vida quan s'articula, però aquesta articulació no és mai completa, mai no es pot donar per acabada. L'articulació total és impossible, perquè seria aniquiladora. El jo resta obert i, per aquesta raó, la narració pot seguir per sempre.

Referència bibliogràfica

TAYLOR, C. (1996): *Fuentes del yo*. Barcelona. Paidós.